

TÓTH KÁROLY

„...nem is tehet másként jóízű művészember!”

Tornyai János helyzetértékelése 1907 szeptemberében.

Egy újonnan előkerült Tornyai-levél

Tornyai János igen kiterjedt levelezést folytatott, közel ötszáz saját és hatszáz neki írott levél maradt fenn. A Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattára is őriz három olyan levelet, melyek közül egy különleges kortörténeti értékkel bír és nagyban segít megérteni Tornyai nézeteit a korszak képzőművészeti életéről, saját helyzetéről, festészetének útkereséséről. Tanulmányomban e levélnek elemzésére teszek kísérletet, néhány érdemi részlet kiragadásával és az ebben az időszakban keletkezett műveivel való összevetéssel.

A Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárának V. 1560. jelzet-számú egysége Tornyai János hódmezővásárhelyi festő Kún József szegedi főreáliskolai tanárnak írott három levelét tartalmazza, ezek közül művészettörténeti szempontból kiemelkedően értékes a nyolc oldalas, egyes számot viselő levél. A végén aláírt és „sept 907” keltezéssel ellátott kézirat boríték nélkül maradt fenn. Nyelvezete – Tornyai szokásának megfelelően – sok esetben vulgáris, tele van egyéni szóalkotással, viccelődő megjegyzésekkel és homályos, pontatlan utalásokkal, melyek együtt igen megnehezítik az értelmezést. Mindezek ellenére összefüggő szövegről van szó, melyben a tartalmi mondanivaló kifejtése rendezett, logikus.

A levél címzette a Szegeden élő Kún József, aki Tornyai János egyik legjobb barátja volt. Kún József 1873-ban Szombathelyen született izraelita családban, 1892-ig eredeti családnévét, Kohnt használta. Budapesten szerzett gépészmérnöki végzettséget, 1902-től a szegedi Fa- és Fémipari Szakiskola (ide járt ekkor Brummer József¹), majd 1908-tól az Állami Főreáliskola tanáraként dolgozott. Szabadidejét az irodalomnak, a műfordításnak és a költészetnek szentelte, műfordítói tevékenységének legismertebb eredménye Oscar Wilde A readingi fegyház balladája című költeményének átültetése magyarra. Saját verseiből 1909-ben jelent meg kötet Kék hegyek címmel, legtöbbször a helyi lapokban és a budapesti A Hétben publikált. Első kötetét a Nyugatban Babits Mihály ismertette, aki 1906 és 1908 között tanártársa, mindennapos kávéházi beszélgetőpartnere volt.² Babits Szegedről való elkerülése után folytatott levelezésük tanúskodik közös irodalmi érdeklődésükről. A sokat betegeskedő Kún József pályáját korai, 1912. június 3-án bekövetkezett halála zárta le.

Halálával Szeged városa nemcsak egy irodalmárt, hanem a városi képzőművészeti élet aktív tagját is elvesztette. 1909-től a Szegedi Képzőművészeti Egyletben vállalt feladatokat, melynek igazgatója, titkára volt, részt vett a Közművelődési Palota által befogadott éves kiállítások megszervezésében.³ A Dugonics Társaságban rendszeresen jelentkező szépirodalmi és művészettörténeti előadásokkal. Mérnök léte a helyi újságokban rendszeresen jelentek meg írásai, kritikái városi kiállításokról. A korszak ismert és kedvelt művészettörténeteseit olvasta, melyekről ugyancsak Babits Mihályal folytatott levelezésből értesülünk.⁴ Tudjuk, hogy Julius Meyer-Graefe és Karl Voll mely könyvei alakították művészet szemléletét. Szegedi nekrológiájában Bródy Mihály a következőket írta: „Fanatikusan élvezője, avatott értője, és egyszerűen áldozatkész párfogója is volt a festőművészetnek. Az ő akadályt nem ismerő agitációjának köszönhető, hogy Szege-

den az utóbbi években a művásárlási kedv, amelyre ő bőkezűen adott példát, jelentékenyen emelkedett. Műgyűjteménye ebben a városban mindjárt a nagyhírű Back Bernát-féle gyűjtemény után következik. Hirdette, hogy Szegeden specifikus festészetnek kell kifejlődnie, s evégből festőkolónia létesítését sürgette. Állandó összeköttetésben állott az országos művészeti körökkel, ahol szakértelmét és műpártoló tevékenységét nagyra becsülték.”

Hódmezővásárhelyi művésztől is vásárolt, Tornyai tőle is kölcsönkért saját munkái közül egyet az 1911 októberi Művészházban rendezett kiállítására.⁵ Feltételezhetjük, hogy Tornyaival való ismeretsége is a szegedi kiállítások egyikének alkalmából köttetett, hiszen a vásárhelyi művészek rendszeresen szerepeltek ott. Tornyai első, ma ismert, néprajzi gyűjtésével kapcsolatos levelét 1906-ban írta Kúnna. Több adat maradt fenn Tornyai feljegyzései között arról, hogy – ha a vásárhelyi festő Szegeden járt – a Tisza kávéházban találkoztak. Kún ezekben az években többször írt megbecsüléssel Tornyai Szegeden kiállított munkáiról.⁶

Az elemzett levélben Tornyai Kún Józseffel, mint bizalmas, képzőművészeti ügyekben jártas ismerőssel osztja meg véleményét, kéri tanácsát s végül biztatja, hogy lépjen műkritikus pályára, s törekedjen országosan elismert kritikus lenni. Ez utóbbi feladatot szeretné a legjobban ráerőltetni, hisz ő az utóbbi időszakban nagyot csalódott a budapesti műkritikusokban. Elpanaszolja Kúnna, hogy többek között személyes jóbarátjából, Lyka Károlyból is kiábrándult. (Ez persze nem akadályozta Tornyait, hogy közben vele is nagyon kedélyes és bizalmas stílusban korrespondáljon. Valószínűleg nem sokkal a Kúnna írt levél után Lykának is küldött, melyben tanácsát, segítségét kérte, hogy véleményével megerősödvé döntessen.) Lykában azért csalódott mert a Művészet akkori legújabb számában Hegedűs Lászlótól közölt műveket:⁷ „Lykában eddig bíztam s különösen a „Művészetben!” Legutóbb ez is Hegedűs L.[ászló]kat közöl színesen reprodukcióban – blamáására a magyar művészetnek.”

Különösen fájdalmas lehetett ez számára, hiszen – mint itt is világosan leszögezi – ekkorra már teljesen elítéli Hegedűs akadémiai zsáner típusú kompozícióit, s ezzel együtt tagad mindent, amit a korszak bevett, úgymond „műcsarnoki” festészet jele. A levél első felének egyik legfontosabb állítása, hogy elutasít mindent ami „Műcsarnok és Nemzeti Szalon.”

Hegedűs László személyének durva támadása mélyebb gyökerekre vezethető vissza. A szentesi születésű, ám Hódmezővásárhelyen nevelkedett, rajz tehetségével már 14 éves korában társai közül kiemelkedő Hegedűs Tornyai János és Endre Béla iskolatársa volt a Református Főgimnáziumban. A hamar a fővárosba került Hegedűs László az 1898–99-es tanévtől kiegészítőként tanított aktrajzot a Mintarajziskolában, majd az 1903-as tanévtől rendes tanárrá nevezték ki,⁸ Fraknoi-ösztöndíjasként élt Rómában, országos díjjakkal elismert kiállító volt. Nem kétséges, Tornyai irigyelte egykori diáktársa sikereit, ennél nagyobb fájdalom volt azonban, hogy ilyen „akadémiai giccsekkel” érte el sikereit, tudta fenntartani fővárosi, műtermes villáját.⁹ Tornyai e levélben még egy

alkalommal említi Hegedűs nevét, aki az 1907. évi Andrassy-ösztöndíj pályázati bizottságának is tagja volt.

„(...) Pályáztam az Andrassy-féle 2100 forintos ösztöndíjra. Némi joggal hihettem, hogy az egyiket megkapom. Azért is, mert Szlányi, Mihalik, Zombory – sőt még Kézdikovács is már élvezték bőven, azért is; mert egy műértő barátom írta Pestről, hogy nyugodt lehetek, mellékleteim – a többiekhez képest – nagyon is jól mutatnak.” (...) „A jury az idén: Kemény¹⁰ (??) Benczúr, Szinnyi, Poll, Révész, Knopp Imre ! Hegedűs L ! Jendrassik, Kézdikovács !! Edvi Illés Aladár !!) Most már te lásd, hogy mit várhatunk mi ezektől!”

Tornyai Párizsból hazatérve Hódmezővásárhelyen dolgozott, s 1897-től kezdve rendszeresen küldött be munkáiból a jelentősebb fővárosi kiállítóhelyekre és ösztöndíj-pályázatokra. Legnagyobb sikerét 1904 tavaszán érte el, amikor Ráth György-díjjal jutalmazták Juss címmel ellátott kompozícióját,¹¹ majd ugyanazon év őszén állami vásárlás keretében az Országos Szépművészeti Múzeum számára megvásárolták Édesanyám szobája című képét.¹² A Nemzeti Szalonban is szerepelt alkotásaival, ott még kevesebb elismeréssel. 1906-ban még részt vett az OMKT miskolci vándorkiállításán Rákóczi Rodostóban című képével, ám ezután egy kivételtől eltekintve eltűntek képei a Múcsarnokból. Ha megnézzük a Tornyai által Budapesten kiállított munkákat – melyeknek sajnos alig felét lehet pontosan beazonosítani – kiderül, munkáinak többsége nagyméretű, sötét, erős földszíneket használó, népi életkép és tájkép volt. 1907 szeptemberi levelében a következőket írja Kúnknak: „A fő az, hogy én dolgoztam közben is, azóta [az Andrassy-pályázat elutasítása óta – T.K.] is, és van egy jó csomó (100 darab) tanulmányom a pusztáról; azonkívül egy jó csomó régibb paraszt-zsáner képem : a juss. vén gulyás. Mimi szalonja, nagy tájképek stb. stb. stb.” A fentebbi sorokban az alábbi tényekre kell felhívni a figyelmet: az utóbbi (nyári, nyárvégi) hónapokban inkább pusztai tájképeket festett, közel száz darabot és hogy a saját régebbi képeit „paraszt-zsánernek” nevezi, melyek közül nevesít többet. A már említett Juss, a Vén gulyás, Mimi szalonja (ismeretlen kép) és „nagy tájképek”. Az utóbbi kategória megnevezése is rendkívül fontos és legalább annyira homályos, mivel Tornyai korai, nagyméretű tájképeit feltehetően már akkor megvásárolták, ezek közül ma egy sem ismert. Illetve – véleményem szerint – ebben a szöveg-összefüggésben az utóbbi hetekben, hónapokban keletkezett kisebb méretű tájképektől való megkülönböztetésre szolgál az itt alkalmazott „nagy” jelző.

Jogosan vetődik fel a kérdés, milyen képeket festett Tornyai 1907 nyarán, milyeneket küldött be az Andrassy-pályázatra, melyeket a zsűri elutasított. Mindezt úgy, hogy eközben a vásárhelyi festő – mint fentebb láttunk – bízott ezekben a munkáiban. A Tornyai munkásságát kutatók, így Bodnár Éva is, számos olyan művét ismerték, melyekről a hátoldalukra ragasztott megegyező címkék alapján biztosan tudható, hogy szerepeltek az Andrassy-ösztöndíj zsűrije előtt. A művek datálását azonban csak ez alapján nem tudjuk elvégezni, hiszen több évben is küldött be műveiből az ösztöndíj zsűrije elé. Egy Lyka Károlynak 1908. májusában írott levelében¹³ utalt arra, hogy pályáznai szeretne újra az ösztöndíjra, majd egy 1908. október 8-án újra csak Lykának írt levelében arról számolt be, hogy ebben az évben is sikertelen volt.¹⁴ Míg 1909-ből egy másik K. Lippich Eleknek küldött levele maradt fenn, melyben kifejtette szándékát, hogy megint kandidálni fog az igen rangos Andrassy-ösztöndíjra.¹⁵ Ez utóbbi pályázattal kapcsolatban viszont semmilyen egyéb forrásunk sincs arról, hogy tényleg beadta és nem csak tervezte azt.

Tornyai igen ritkán datálta műveit. A néhány datált kép jó alapot nyújt ahhoz, hogy stiláris alapon elkülönítsük a feltehetően egy időszakban készült műveket. Egy 1907 nyarán készült Tanya című képe 1984-ben került elő a hagyatékából.¹⁶ Ezen a képen is megfigyelhetjük az ebben az évben készült kisebb méretű alkotások jellegzetességeit, a nagyon gyors és határozott ecsetjárást, a néhány lendületes vonással megrajzolt elemeket. A horizontvonal vízszintes síkja felett a kobaltkék erőteljes, sötét háttér dominál, az előtér emberalakja, a tanyaudvar fája, kútja, ugyancsak sötét földszínekkel jelenik meg. Az ember alak fellazítás nélküli, ugyancsak nagyon lendületes alakjában az arckép ábrázolására nem tesz kísérletet, ezzel mintegy elvonatkoztatottabbá, személytelenebbé változtatja az egész képet. Az alak mögött a tanyaépület fényel megmozgatott falának fehérjét két-három pasztózus ecsetvonással sikerült érzékeltenie. Míg a baloldali képtér alsó részén, a tanyaudvar földjét, szikes talaját olyan vékony és könnyed ecsetvonásokkal teltette, hogy a pordozó falemez erezte is tisztán kivehető. Az ilyen és ehhez hasonló megoldások a korszak festészeti gyakorlatában még egyáltalán nem voltak bevettek, sőt idegenszerűnek számítottak, nem csodálkozhatunk rajta, hogy az akadémiai festők végső soron elutasították Tornyai ezen vagy ehhez hasonló képeit.

Biztosan ugyancsak 1907-re datálható a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében lévő, Őszi reggel című képe.¹⁷ A műtárgy 1911-ben került be az Országos Szépművészeti Múzeumba állami vásárlás révén, melyet a felelős bizottság a Művészházban rendezett gyűjteményes kiállítás anyagából választott ki. A kompozíció jobb oldalán nőalak áll, akit körülvésznek a fehér ecsetnyommal jelzett libák, a háttér és az előtér az Tornyaitól megszokott alföldi pusztát ábrázolja. A sötét földszínekre épülő színhasználat sokkal inkább köthető Tornyai korábbi időszakaihoz, ám ezen kép is nagyon lendületes és gyors munkáról árulkodik. A nyáron készült, fényel is teltett képekkel ellentétben itt sokkal oldottabb, kevésbé összefogott ecsetkezelés figyelhető meg, sokkal kevésbé érzékelhető erőteljesnek, s valószínűleg már azok közül a képek közül került ki, melyek a részletesebben tárgyalt levél megírása után keletkeztek, 1907 őszén.

Véleményem szerint tehát Tornyai az 1907-es pályázatra is már ezekből a fent említett, akkor nyáron, újonnan készült művek közül küldött be, melyek nem nyerték el a zsűri tetszését, sem akkor, sem később. Ez a családottság és kiábrándulás vezette Tornyait arra az elhatározásra, hogy saját további pályája szempontjából döntő lépést tegyen és felfüggeszse kapcsolatát a Múcsarnokkal és Nemzeti Szalonnal. A megfogalmazása szerint kizárólag „művészkupeckedést” és „seftelést” végző Múcsarnok és Nemzeti Szalon legnagyobb hibája, hogy nem hagyják érvényesülni a legkiválóbb művészeket, kirekesztenek olyanokat, mint Ferenczy, Fényes, Vaszary vagy Kernstock. Tornyai ebben a sorrendben említi őket, majd folytatja: [a Nemzeti Szalon] „általában a legszámbavehetőbb piktorokat kiküldte és most Rubovics Márkusok, Kézdikovácsok és Déryk seftanyájává lett”. Nyilvánvaló Tornyai retorikai túlzása és „Kézdikovácsék” demonizálása, ám nyilvánvalóan ő is értesült a nyári kávéházi pletykák és újságcikkek alapján a Nemzeti Szalon botrányos május közgyűléséről, ahol a konzervatív művészek kiszavazták a vezetésből a modern művészeket erőteljesebben támogató Ferenczy Károlyt és Rózsa Miklóst.¹⁸

Tornyai viszont felfigyelt a fiatalokra is. Elsősorban a KÉVE művészcsoporthoz, melynek megalapítására – hasonlóan a MIÉNKhez – csak egy hónappal később, 1907 októberé-

ben került sor, ám valószínűleg az alapítók közé tartozó szegedi Szőri Józseftől kapott hírek alapján már korábban tudott a kezdeményezéséről.¹⁹ Tornyai fontosnak tartotta kihangsúlyozni Kún József számára, hogy vannak fiatalok akik, „kévébe összeállva” szövetkeznek a műcsarnokiak ellen. A szó-játék igénybe vétele pontosítja a vásárhelyi festő gondolatát. Meglátásom szerint egyben utalt Tornyai a Könyves Kálmán Szalon Ifjúság, modern magyar festők című kiállításának fiataljaira is, mint, Czigány, Egry, Gulácsy, Márffy, Perlrott.²⁰ E kiállítást Tornyai ismerte, hiszen ő is négy munkájával képviseltette magát. Részt vett ezen a kiállításon az ugyancsak Hódmezővásárhelyen dolgozó Rudnay Gyula és Pásztor János illetve a szegedi Szőri József is.

Tornyai azonban azzal tisztában volt, hogy ő már túl időse ehhez a generációhoz, s bár rendkívül érdekelték a fiatal kortársak festészeti törekvései, már nem tudott azonosságot vállalni velük, a legfiatalabbakkal sem. Tornyai e levelében fogalmazta meg elsősorban saját pozíciójára vonatkozóan, kissé kiábrándult érzését: a két generáció közöttiség helyzetéből fakadó dilemmáját. Hangsúlyoznám, hogy Tornyai kortársaihoz képest később kezdte művészeti tanulmányait, hiszen előtte munkát kellett vállalnia, hogy finanszírozni tudja művészeti tanulmányait. Az 1907-es levél írásakor már 38 évesen tapasztalja, hogy a hatvanas, hetvenes években született festőgeneráció (Rippl-Rónai József, Fényes Adolf, Ferenczy Károly, Vaszary János, Kernstok Károly) elismertsége milyen magasra jutott az övéhez képest. Jellemző, hogy 1904-ben a Műcsarnok tavaszi kiállítása kritikusi abszolút ismeretlen, tehetséges fiatalok írtak róla.²¹ „Azt látom, hogy a java piktorok, Rippl, Ferenczy stb. mindkét bandának hátat fordítanak, aminthogy nem is tehet másként jó ízlésű művészember! Nekem is így kell tennem.”

Tornyai határozott megállapítását tettek követték. Bár a fenti sorokban már benne foglaltatik a MIÉNK megalapításának előszele és a vásárhelyi festő éveken át tartó budapesti szereplésektől való „visszavonulása”. 1907 őszén még beküldte két régebbi, évekkal azelőtt készült képét az OMKT téli kiállítására,²² és egy, akkor nyáron készült pusztai képét. Ám már magát a kiállítást nem nézte meg, mivel annak teljes nyitva tartása alatt abbáziai gyógykezelésen volt.²³ Kapcsolata a Műcsarnokkal és a Nemzeti Szalonnal véget ért, 1911-es életmű-kiállítását a Rózsa Miklós vezette Művészházban rendezte meg.

A Kún Józsefnek írott levél másik motivációja az lehetett, hogy tanácsot kérjen barátjától mennyire látja helyesnek, hogy önálló útra lépjen, kiszakadjon a „céhes” keretek közül és egyéni kiállítások megszervezésével próbálkozzon. Tornyai korabeli írásaiból, leveleiből világosan kiderül: életcélja volt művészetéből megélni, hogy ne kelljen rajztanári vagy egyéb állást vállalnia, minél több idejét szentelhesse az általa rajongásig szeretett festészetnek. Felsejlik az ördögi kör is előtte, ahhoz, hogy kizárólag művészetéből meg tudjon élni egy vidéki kisvárosban is művészetéből kell pénzt előteremtenie, méghozzá elsősorban munkái eladásából és másodsorban megrendelésekből. Mivel országos tárlatokon nem tud érvényesülni és előrelépni, ezért már szívesebben mutatná be munkáit egyéni kiállításokon a fővárosban és vidéken, ám ezek megrendezéséhez is nagy anyagi forrásra van szükség, a kiállításrendezés, tárgyszállítás, terem bérlés, katalóguskiadás költségei miatt.

Tervének ezen részét is hosszan vázolta Kún József számára. Először arra gondolt, hogy minél hamarabb, akár már 1907 telén bemutatja munkáit Budapesten, valamelyik „csön-des belvárosi szalonban.” A kiállítás teljessége érdekében még

arra is hajlandó lett volna, hogy együtt mutassa be régebbi és újabb munkáit „pár vonással bevégezem a juszt és többi régi nagyobb képeimet, ősszel, télen kiegészítem téli hangulatokkal (puszta!) eddig tájkép vázlateimat” – írta. Négy évvel későbbi, a Művészházban rendezett kiállításon ez a műveiben jól elkülöníthető kettősségre épülő koncepció részben megmaradt.

E levélben felvázolt terveit nem pontosan ebben a formában valósította meg. A következő, nagyjából 1912-ig terjedő öt évben viszont közel tíz nagyobb kiállítást szervezett meg.²⁴ Az első nagyobb életmű kiállításra 1908 decemberében került sor Hódmezővásárhelyen,²⁵ majd a dél-alföldi és délvidéki régió városai következtek. Minderre az 1911 októberében a Művészházban rendezett kiállítás rakta fel a koronát, mely a Kristóf-téri kiállítóhelyen közvetlenül a Kernstok Károly életmű-kiállítást előzte meg.²⁶ Bár nincsenek pontos adatok arról, hogy ezt a tárlatot milyen vásárlási kedv és anyagi siker kísérte, az biztos, hogy nem sokkal ezután Tornyai János megvette mártélyi telkét és azon házat építtet. A kérdés társadalomtörténeti vetületében tehát a „siker” képzőművészek középosztálybeli státusza felé tette meg a szimbolikus lépést, hogy önálló ingatlant tudott vásárolni, ám akkori életszínvonalára – mint ahogy a későbbiekben is – messze elmaradt a „polgáriként” jellemezhető kategóriától.²⁷

Ám 1907 szeptemberében ezek még csak távoli vágyak voltak Tornyai számára. Levelének egy másik nem is titkolt célja az volt, hogy kezdeményezéséhez megnyerje barátját, Kún Józsefet is. Biztatja a szegedi literátust, hogy törjön nagyobb babérokra, ahogy levelében megfogalmazza: ideje lenne valakinek átvenni a Hegedűs Lászlókat támogató és színes mellékletben publikáló Lyka Károly helyét a Művészet élen: „Mért ne lehetnél te egy magyar Ruskin²⁸ is a poétaság mellett, ha már Lyka bácsi²⁹ (akit pedig én őszinte szívből tisztetek, becsülök és szeretek most is!) beadta a derekát.”

A helyzet kettősségét jól érzékelteti, hogy Kún később több írást szentelt Tornyainak, ám ő sem igazán lelkesedett a vásárhelyi festő „vázlatnak tekinthető” képeiért,³⁰ melyeket 1909-ben szegedi kiállításán is bemutatott: „A hangulatra helyezett túlságos nyomatekban, a szintetikus látás lendületében, a tónusegységre való törekvés gyors munkájában, a képek gyakran vázlatban rekednek meg. Mert csak vázlatnak tekinthetők e képek, ha az a szuggesztív erő hiányzik belőlük, mellyel a természet egy-egy illanó hangulata a művészt megragadta” – írta Kún József.³¹

Az 1907-es levél utolsó szakaszaiban Tornyai egy másik tervével huzakodott elő, miszerint szeretne egy „alföldi iskola” című kiállítást Budapesten. A sokadik megvalósulatlan gondolat egyike e felvetés is. Tornyai ilyen irányú terveiről írt később is, egy 1908. január 22-re datált levelében Rudnay Gyulának. Ott úgy fogalmaz: „A karácsonyi Alföldi művészek kiállítása anyagilag nyélbe van ütve. Már t. i. a keret, hurcolkodás, stb. stb. éppen képek kellenének Tőled, Endrétől és Szőritől, s szobrok Pászortól. Magamat miért hagytam ki, nekem van máris annyi-amennyi s hiszem, hogy lesz még több is.”³²

A most tárgyalt 1907 szeptemberi levelében még ezt írta: „Szőry, Rudnay, Pásztor, Endre B., Barkász, Tornyai, – körülbelül lennének a kiállító piktorok.” A fenti nevek jól mutatják, Tornyai kiknek a személyével és munkásságával érzett szimpátiát, kikkel szeretett volna közös kiállítást és kiket tartott számon saját környezetében, vásárhelyi, alföldi festőként. A Hódmezővásárhelyen dolgozó Rudnay, Pásztor János, Endre Béla meghívása egyértelmű. Megleponék tarthatjuk azonban

Barkász Lajos nevének említését, aki 1907-ben végezte el a Mintarajziskolát,³³ s a következő tanévet már a vásárhelyi főgimnázium tanáraként kezdte. Róla ismert, hogy festett, ám tudtuk, hogy nem tartott fenn igazán szoros kapcsolatot a városban tevékenykedő művészekkel. Később keletkezett munkái kvalitásaik alapján nem tűnnek olyan alkotásoknak, melyekért Tornyai lelkesedett volna, de illenek egy vidéki rajztanár, polgáriás ízléséhez.

A négy hónapos különbséggel keletkezett két levél egy személy kapcsán megerősíti egymást: Szőri Józsefet is a kiállításra felkért vagy felkérendő művészek közé sorolja, majd felhívja Kún József figyelmét, hogy figyeljenek oda rá mert „erős legény s remélem, hogy a Károlyi-féle és a többi szegedi piktorokból meg tudod különböztetni!”. Az utolsó félmondat persze jól tükrözi Tornyai véleményét és értékítéletét szegedi művésztársairól, s egyértelművé teszi, hogy fiatal korában is modern szemléletű Szőri Józsefet tartotta támogatandónak. Számos forrásunk utal arra, hogy a két festő levelezett, átjártak egymáshoz, meglátogatták egymást. Szőri Münchenből és Nagybányáról, Hollósy iskolájából ismerte Rudnay Gyulát is, valószínűleg az ő 1905-ös Vásárhelyre érkezése után járt át többet a Tisza-parti városból. Sajnos Szőri munkái között nincs olyan, amelyről biztonsággal lenne állítható, hogy a Vásárhelyen vagy a vásárhelyi művészek között készült. Talán megkockáztatható, hogy a ma ismeretlen helyen lévő, Tarlón című kép itt készült. Festésmódja, ecsetkezelése, kompozíciós beállítása egyértelműen párhuzamba állítható Rudnay néhány ismert, 1905 és 1907 között az alföldi városban festett képével. A két évvel később, 1909-ben párizsi tanulmányutat tett és ott a Grand-Chaumière iskolába beiratkozott Szőri József személyének ezen időszakbeli emlegetése a vásárhelyi művészekkel egyáltalán nem alaptalan, az akadémiai, naturalista festésmódtól és a mereven beállított népi életképektől, paraszt-zsánerektől való eltávolodás közös szemléleti alap meglétére utal.

Fel lehet tenni az indirekt kérdést is, kiket és miért nem invitált meg ekkor Tornyai. Bár személyesen jó kapcsolatot ápolt a szegedi festők közül Nyilasyval és Károlyi Lajossal, őket nem állt szándékában meghívni. Nem gondolt a szolnoki művészteleppel való együttműködésre sem, bár évekkorábban, 1902 júniusának végén, a Zagyva-parti telep alapítása után felmerült benne az odaköltözés ötlete.³⁴ Ám talán nem túlzás kijelenteni, hogy Szlányi Lajos vagy Zombory Lajos tájkép- és népszemlélete nem illetet volna össze Tornyaiével. S talán a legfeltűnőbb hiány Koszta József, akit mind a mai napig rendkívül gyakran idéz vagy mutat be a szakirodalom a vásárhelyi művészekkel együtt. Sem a tárgyalt 1907-es időszakban, sem később nincs adatunk arra, hogy bármilyen személyes kapcsolata lett volna a két festőnek. Az első világháború után Endre Béla vette fel vele a kapcsolatot, ám ez sem tarthatott sokáig. Ennek ellenére mind a napig igen elterjedt poszsz, hogy Koszta József és a hódmezővásárhelyi művészek az „alföldi festészet” rugalmas címszava alatt „együttműködtek”, hatottak egymás szemléletére. Egyértelmű azonban, hogy Tornyai nem kívánta őt sem bevenni tervezett kiállításába.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy Tornyai most bemutatott levele és művei rámutatnak személyes sorában e csapdaként felsejülő élethelyzetre. Minden szerény anyagi háttérrel rendelkező, vidéki kisvárosban élő festőnek szembesülnie kellett ezekkel a napi megélhetést ellehetetlenítő, a képzőművész-státuszról eredő anyagi problémákkal. Az országos művészeti szcénára figyelve már 1907 szeptemberében érzékeli

a megkezdődő és nem sokkal később markánsan megjelenő a konzervatív, múcsarnoki és a modern, újító szellemű festészeti felfogás elkülönülését. Az akadémiai festészetet kiállító és terjesztő Múcsarnok és Nemzeti Szalon egy zárt közeget képviselt, míg az ezen intézményekkel egyet nem értők körében már felmerültek az alternatíva-állítás lehetőségei, a friss, modernbb szemléletű, Nagybányát járt „ifjúság” figyelemfelkeltő bemutatkozása, majd a KÉVE körül csoportosuló önálló egyesületének létrehozása és a Tornyai-generációjának tekinthető, MIÉNK Művészegyesület alapítása. Tornyai világosan látja helyzetét: festészetében már megtette az eltávolodást az akadémikus táj- és népi zsáner-festészet sémáitól, viszont felmerül benne a kétely: vajon ez mint fog jelenteni számára, milyen érvényesülési lehetőségeket fog elzárni tőle vagy megnyitni számára. Száz évvel későbből szemlélve Tornyai útkereséséről és kétségeiről a teljes bizonyosság tudatában mondhatjuk, hogy a vásárhelyi festőt döntése az egyéni utak és érvényesülés keresése közben a festészeti modernizmus néhány problémájának, többszörös áttételen keresztüli feldolgozása felé vitte.

Dokumentum

Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattár. V. 1560/1.
Tornyai János Kun Józsefnek (1907 szeptember)
Kézirat fekete tintával, boríték hiányzik.

Nagyon bizalmas!
(Világosságtól óvandó!!)

Kedves Józseföcsém!

Örülj és örvendezz, oh Sionnak fia!

Töltse el a te Gelebedet az öröm és Vigasság!

Mert íme te vagy kiszemelve a Gondviseléstől arra, hogy a magyar művészetet halottaiból feltámaszszad!

Vigadozzál azért a te szűdben, oh Dávidnak unokája!

És olvassad el nagy türelemmel és elmédnek éberségével a következőket:

Onnan kezdem, hogy pályáztam az Andrássy-féle 2100 forintos ösztöndíjra. Némi joggal hihettem, hogy az egyiket megkapom. Azért is, mert Szlányi, Mihalik, Zombory – sőt még Kézdikovács is már élveztek bőven, azért is; mert egy műértő barátom írta Pestről, hogy nyugodt lehetek, mellékleteim – a többiekhez képest – nagyon is jól mutatnak.

..... Kaptam lófaszat!

De ez mellékes!

A fő az, hogy én dolgoztam közben is, azóta is, és van egy jó csomó (100 darab) tanulmányom a pusztáról; azonkívül egy jó csomó régiebb paraszt-zsáner képem : a juss. vén gulyás. Mimi szalonja, nagy tájképek stb. stb. stb.

Enyhe számítás szerint is legalább 2 ezer firt érték. Amelyeket bármikor ki lehetne belőlük árulni, ha együtt kiállítanám őket.

Már most én elgondolom, hogy úgy ezeket, mint ezután festendő dolgaimat kitegyem egy hülye jury szeszélyének (amely esetleg sőt valószínűleg a gyengébbeket acceptálja s a jobbkat vissza dobja vagy eldugja (a jury az idén: Kemény³⁵ (??) Benczúr, Szinnyei, Poll, Révész, Knopp Imre ! Hegedűs L ! Jendrassik, Kézdikovács !! Edvi Illés Aladár !!) Most már te lásd, hogy mit várhatunk mi ezektől! Hogy nincsen-e igazuk a legfiatalabbaknak, (kik közé én, úgy hiszem, szintűgy nem pászolok, mint a legvénebbek közé!) Ha külön bandába, „Kévébe” állottak contra Múcsarnok és contra, 'Szalon' (mely utóbbi Ferenczyt, Fényest, Kernstockot, Vaszarj, általában a legszámbevehetőbb piktorokat kiküldte és most Rubovics Márkusok, Kézdikovácsok és Déryk seftanyájává lett stb.)

A vége az ennek a hosszú lének, hogy én nem is tudom, hogy és mint vannak az állapotok oda fenn. Nem is szeretem tudni, mert utálok az ilyen művészkucepkedést.

Lykában eddig bíztam s különösen a „Művészetben”! Legutóbb ez is Hegedűs L.kat közöl színesen reprodukcióban – blamáására a magyar művészetnek.

A Múcsarnokot, Szalónt utálok; a Kévébe – az én hitem szerint, - nem pászolok, idegenkedem is tőle, - és így 2 szék közül vagy a pad alá esem, vagy valami piros bársony fotelbe pottyanak – legjobb esetben.

Mondanom se kell, hogy az előbbire több a kilátás; az utóbbiba pedig inkább szeretnék! Legjobban szeretnék pedig egyik helyre se pottyanni, hanem festeni, ahogy az Úristen tudnom adta.

Mostanában, vagy 2 hét óta, egyebet se csinállok, mint ezeken a dolgokon – kotlok.

Azt látom, hogy a java piktorok, Rippl, Ferenczy stb. mindakét bandának hátat fordítanak, aminthogy nem is tehet másként jó ízlésű művészember!

Nekem is így kell tennem.

Ehhez azonban egy kis pénz is kellene!

Mely „életünkben a szekérkenő!

Nélküle a kerék lassan forog,
s forgása közben könnyen nyikorog”

Még Petőfi szerint is! Ezt ne felejtse el!

Fenntemléltet kötlásomban a következő életrevaló eszméket sikerült kipattantanom:

(még mindig türelmes olvasás kéretik; mosolyogni azonban, még lesz elégedve!’

Még abban az esetben is, ha a Múcsár³⁶ juryje a legkegyesebb hangulatban intézné is el ügyemet s esetleg külön termet adna vázlataimnak (a legújabbaknak) mi a fészkes fenéért apróznám én el sokszor a legjobb dolgaim eladását (mint tettem eddig Pesten, Szegeden, meg kéz alatt, a szükségétől kényszerítve) ha kiállíthatom együtt. Így sokkal jobban is hatnának (bepillantást engedvén a művész lázas műhelyébe „stb, stb) egymást emelnék, jobban eladódhatnának stb stb stb....??

Így lyukadtam ki arra a nagy elhatározásra, hogy sehová képet nem küldök, hanem Karácsonyra (esetleg későbbre) együttes kiállítást csinálnék a munkáimból. Összeszerzem Szegeden, Pesten stb. szétszórtan lévő jobb dolgaimat, pár vonással bevégezem a juszt és többi régi nagyobb képeimet, ősszel, télen kiegészítem téli hangulatokkal (puszta!) eddig tájkép vázlataimat és – kirukkolok Pesten vlmelyik csöndes belvárosi szalonban vagy műteremben.

Hogy ez lehető legyen, erre kellene nekem körülbelül 2000-2500 forintocska.

Ennyi értékű képem van a tulajdonomban, a műtermemben. Tehát – ha általában³⁷ egyáltalán lehetséges! – így mindenestre könnyebb lesz ennek a pár ezer frtnak az előteremtése! Számítok pedig – ennek előteremtésében – első sorban a barátaimra. (Soha semmit nem köszönhetek meg eddig a piszkos nyárpolgároknak, – mindent de mindent a művész-társaimnak, a barátaimnak!)

És legeslegelső sorban számítok Kúnjóska barátom uramra, akinek – úgy látszik, – az a végzete és kegyes sorsa, hogy engemet ne csak föl földözön, de ki is tapecsirozzon!

Számítok azután – ha barátaim a maguk erejéből erre elégtelenek volnának, – szintén a barátaim kezdeményezésével és agitációjával ügyes, vállalkozó szellemű üzletemberekre.

Az istenfáját, most úgy is pang a búzaüzlet stb – vagyok talán annyi ember, (a hátam mögött egy jó nagy csomó kész képpel,) hogy nem lehetetlenség 2000 pengő előleget keríte-

nem! Időről-időre való „hasbalátással” és részemről dolgozással, de erőssel!!

Pl. Ligeti barátunk azt mondta nekem, hogy ezután minden évben lesz 1000 frtja számomra egy képért. Ez egy.

Te emlegettél holmi szabadkai műbarátokat. Ezek között is, Szegeden is, talán még Vásárhelyen is akadna 1-2 ember, akinek volna 100 forintja az én számomra s ezt előlegeznék nekem egy-egy jó képét, illetve akár előre is képet választhatnának érte nagy raktáramból.

És azután akár szívesebben visszafizetném készpénzben, mint képpel.

Egy szóval én reszkíroznék, ők nem; de mégis ők segítenék s én lennék a lekötelezett, hálás fél.

Vagy még egy sokkal jobb terv:³⁸

Műpártolók összeállnák, hogy a Képzőműv. egyesület pártolása (és szarakodásának mintegy kigúnyolására) helyett pártolnának komoly, becsületes művészi törekvést és művészeteket s ezáltal megfordítanák a mostani gyalázatos műv. állapotokat az országban.

„Alföldi iskola” címmel váratlanul beütnék Pestre és megmutatnánk, mit lehet csinálni, ha politizálás helyett dolgozik a piktor.

Pénz, legyenyhébb esetben, erre a célra is elég lenne 2-3 ezer pengő. Amit én 1. sz.³⁹ és te 2. sz.⁴⁰ (2 igazgató) biztosítanánk anyagi és erkölcsi súlyunkkal.

Szőry, Rudnay, Pásztor, Endre B. Barkász, Tornyai, – körülbelül lennének a kiállító piktorok.

(Szőry disznó erős legény s remélem, hogy a Károlyi-féle és a többi szegedi piktorokból meg tudod különböztetni!)

És ami fő; komoly ember, az egyéniség is elég garancia. Rudnay a legtehetségesebb piktor, akivel életemben találkoztam; de ez disznó-bohém! Pénzt kéztül adnánk néki, s így, velünk együtt remek dolgokat tudna csinálni az Alföldről. Más különben elkallódik mivelünk együtt.

Kedves Jóska! Igen kérek, válaszolj nekem e levelemre lehetőleg azonnal, vagy, még sokkal jobb lesz, ha átjössz azonnal. Élőszóval lehetne erről igazán beszélni, nem így – sebtiben összehányt levéllel.

Lehetne aztán csekélyebb összegű pártfogókat is keríteni pl. 2 frtjával és képeket kisorsolni.

Ha egyébként nem, jó tanáccsal, útbaigazítással, segítségemre lehetnél, ha együtt beszélgethetnék ezekről.

Láthatsz nálam sok képet, tán nem lesz okod megbánni az átjövetelet.

Mért ne lehetnél te egy magyar Ruskin is a poétaság mellett, ha már Lyka bácsi (akit pedig én őszinte szívűből tisztetek, becsülök és szeretek most is!) beadta a derekát.

Ne komédiázz Jóska, én nagyon komolyan beszélek és tervezek; gyere át és üssünk nyélbe ezt az örülten ideális és rémségesen praktikus dolgot.

Kedves feleséged Őnagysága kezét csókolva vagyok

Hódmező Szerető barátod

sept. 907. Jánkó de Tornyai

Képedet még mindig nem sikerül kivasalnom a tanácstól, noha legalább 20 levelet és 3-4 barátomat mozgósítottam.

Jegyzetek

- 1 Brummer Józsefről (1883–1947) magyar nyelven lásd: PASSUTH Krisztina: *A festő és modellje. Henri Rousseau: Joseph Brummer portréja. (1909) Kép és recepció.* In: *Művészettörténeti Értesítő*, LI. évf. (2002) 3–4. sz. 225–249.
- 2 PÉTER László: *Babits „legjobb szegedi barátja”. Kún József emlékezete.* In: *Kortárs*, XVII. évf. (2002) 2–3. sz. 132–143.

- 3 SZELESI Zoltán: *Szeged képzőművészete*. In: *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, 1972, 2–3. sz. 91–92.
- 4 Babits Mihály levelezése 1909–1911. S.a.r. SÁLI Erika – TÓTH Máté. Budapest, Akadémiai, 2005. 8–10. Kun József levele Babits Mihálynak, Szeged, 1909. máj. 13. (OSzK Kt. III/809/8)
- 5 *Tornyai János gyűjteményes kiállítása 1911. október–november*. Budapest, Művészház, 1911. Erről lásd a szerző Tornyai Jánosra és Kovács Mária-ra vonatkozó cikkeit a *Művészház 1909–1914. Modern kiállítások Budapesten*. Szerk. ZWICKL András. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 2009. kiállítási katalógusban.
- 6 k.j. [KÚN József]: *Tavaszi tárlat*. In: *Szegedi Híradó*. 47. évf. (1904. március 20.) 68. sz. 4–5.; K. J. [KÚN József]: *A szegedi tárlat*. In: *Szegedi Híradó*. 48. évf. (1905. április 7.) 84. sz. 6.; KÚN József: *A szegedi tárlat*. In: *Szegedi Híradó*. 50. évf. (1907. március 24.) 72. sz. 4.; KÚN József: *A szegedi tárlat*. In: *Szegedi Napló*. XXXI. évf. (1908. május 31.) 131. sz. 1–2.; KÚN József: *Tornyai János*. In: *Szegedi Napló*, XXXII. évf. (1909. december 2.) 287. sz. 9.
- 7 Hegedűs László: *Imádkozó asszonyok*. In: *Művészet*, VI. évf. (1907) 3. sz.
- 8 SZŐKE Annamária: *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig. Az iskola története 1871 és 1921 között*. In: *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig*. Szerk. BLASKÓNÉ MAJKÓ Katalin – SZŐKE Annamária. Budapest, Magyar Képzőművészeti Egyetem, 2002. 324–325.
- 9 Minden leírt gondolat ellenére Tornyai személyesen valószínűleg jó kapcsolatban volt Hegedűssel, Budapesten járva volt olyan alkalom, hogy felkereste őt is. 1904-ben, az első jelentősebb Hódmezővásárhelyen megrendezett képzőművészeti kiállításra kértek tőle is kölcsön képet. A kiállításon főleg helyi kötődésű művészek szerepeltek.
- 10 Bizonytalan olvasat.
- 11 Erről lásd: SINKÓ Katalin: *Juss*. In: *Aranyérmek, ezüst koszorúk. Művész-kultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században*. Szerk. IMRE Gyöngyi. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1995. 294–295. A díjról: 290–291.
- 12 Szűcs György: *Tornyai János: Édesanyám szobájában*. In: *Van Gogh Budapesten*. Kiáll. kat. Szerk. GESKÓ Judit. Szépművészeti Múzeum – Vince Kiadó, 2006. 412–413.
- 13 OSzK. Kt. F 65/632/9. Ismert egy másik, ugyancsak Lyka Károlynak írott, hasonló tartalmú, de datálatlan (!) levél, melyből így sajnos nem derül ki, melyik évben beadott pályázatához készítette: OSzK Kt. F 65/632/37.
- 14 OSzK Kt. F 65/632/9
- 15 OSzK Kt. Levelestár T. J. – K. Lippich Eleknek 8. A levél dátuma: 1909. március 21.
- 16 *Tanya*, 1907, olaj, fa, 36x49 cm, j.b.l.: Tornyai 907, Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely. Reprodukálva: BODNÁR Éva: *Az újra felfedezett Tornyai*. Budapest, Gondolat, 1986. 13. sz. színes tábla.
- 17 *Őszi reggel*, 1907, olaj, papírlemez, j.b.l.: Tornyai 907, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, Ltsz.: 4130. A kép szerepel a Magyar Nemzeti Galériában 2009. március 26. és július 26. között a Művészház 1909–1914. Modern kiállítások Budapesten című kiállításon.
- 18 TÍMÁR Árpád: *„Iparművészetünk szecessziója” A Műhely művészeti egyesület megalakulása és első kiállítása*. In: *Ars Hungarica*. 34. évf. (2006) 1–2. sz. 391–406.; Erről: 391. és újabb: TÍMÁR Árpád: *A MIÉNK Művészegyesület története a korabeli sajtó tükrében. I*. In: *Művészettörténeti Értesítő*. LV. évf. (2008) 1. sz. 47–82. Itt szeretnék
- köszönetet mondani Tímár Árpádnak, aki felhívta a figyelmem a Műhely csoportra és amiért még a publikálás előtt rendelkezésemre bocsátotta kéziratát.
- 19 Ezúton is szeretném megköszönni Apró Ferenc szegedi helytörténésznek, a tanulmány elkészítésében nyújtott segítségét. Szőri Józsefről lásd feldolgozását: APRÓ Ferenc: *Szőri József 1878–1914*. Szeged, 1978. Különlenyomat a Somogyi Könyvtár Évkönyvéből.
- 20 *Ifjúság. Fiatal Modern Magyar Festők műveinek kiállítása a Könyves Kálmán Szalonjában*. [Budapest, 1907.] A kiállítás 1907. június 7-én nyílt meg a Könyves Kálmán Szalon Nagymező utcai helyiségében. A kiállítás sajtó-kritikáit Tímár Árpád gyűjtötte össze: *„Az utak elváltak” A magyar képzőművészet új utakat kereső törekvéseinek sajtóvisszhangja. Szöveggyűjtemény I. 1901–1908*. Gyűjtötte, vál., szerk. és a névmutatót készítette TÍMÁR Árpád. Budapest – Pécs, Janus Pannonius Múzeum – MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, 2009. 260–279.
- 21 Lásd például: MALONYAY Dezső: *A Múcsarnokban*. In: *Budapesti Hírlap*, XXIV. évf. (1904. márc. 30.) 90. sz. 3. Újraközölve: TÍMÁR, 2009. 72.
- 22 *Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Téli kiállítása 1907/1908*. Budapest, Singer és Wolfner, 1907. 36.; 42.; 55. Kat. sz. 128. Betyár. olajf. eladó.; Kat. sz. 341. Pusztá. olajf.; Kat. sz. 558. Menyecske a műteremben. olajf. eladó.
- 23 Ekkor, 1907-ben vezetett naplója a Magyar Nemzeti Galéria Adattárának gyűjteményében található, a Tornyai-hagyatéék (vagy „lelet”) összes írott dokumentumával együtt 22.935/1989 leltári szám és alcsoportjaiban.
- 24 A kiállítások helyszínei: 1908. december Hódmezővásárhely; 1909. február Makó; 1909 november Szeged, 1909 december Baja, 1910 december Arad, 1911 október Budapest, Művészház, 1911 december Orosháza, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, 1912 január Szabadka, 1912 március–április Temesvár.
- 25 A kiállítás katalógusa: *Katalógus a Tornyai János kiállításához*. Hódmezővásárhely, Roth Antal Könyvnyomdája, [1908 december]
- 26 Érdekességként említem, hogy 1909. januárjában a Könyves Kálmán Szalon felkérte Tornyait egy önálló kiállítás megrendezésére, melyet ő Pásztor János szobrasszal közösen akarta megrendezni, ez a kezdeményezés nem valósult meg. Erről lásd: MNG. A. 20010/54. Tornyai János levele Pásztor Jánosnak, 1909. Utólagosan értékelve e kiállítás-sorozat pozitívan hatott Tornyai ismertségére, az egyes állomásokat szolid, de igényes katalógusok, a helyi sajtóban megjelent (elismerő és persze kételkedő) kritikák, kiállítási beszámolók jelzik.
- 27 A képzőművészek társadalmi helyzetéről megjelent monográfia: Szívós Erika: *A magyar képzőművészet társadalomtörténete 1867–1918*. Budapest, Új Mandátum, 2009. (Habsburg történeti monográfiák 7.)
- 28 John Ruskin (1819–1900) angol művészeti író, műkritikus. Két legjelentősebb könyve a *Stones of Venice* és a *Modern Painters*. Munkássága jelentős befolyással volt mind a preraffaelita, mind az Arts and Crafts mozgalomra. Tornyai nevét, írásait valószínűleg áttételesen, fordításokból ismerte.
- 29 Lyka és Tornyai személyesen ismerték egymást, mindketten 1869-ben születtek, egyidősek voltak. Nem ismertem, hogy miért vagy milyen éllel alkalmazta ezt a kifejezést.
- 30 KÚN József: *Tornyai János*. In: *Szegedi Napló*. XXXII. évf. (1909. december 2.) 287. sz. 9.

- 31 KÚN, 1909. 9.
- 32 A levél 1956-ban a vásárhelyi Tornyai János Múzeum tulajdonában volt. Ez közölte könyvében Bodnár Éva. BODNÁR ÉVA: *Tornyai János 1869–1936*. Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1956. 69–70. Idézet: 70.
- 33 Barkász Lajos (1884–1960) az Országos Mintarajziskola és Rajztanárképzőben szerzett oklevelet, majd továbbképzésben a Képzőművészeti Főiskolán 1902 és 1907 között Révész Imrénél és Ferenczy Károlynál is tanult. 1907 és 1909 között Hódmezővásárhelyen volt rajztanár, majd Fiumébe helyezték át. Az első világháborúban harctéri szolgálatot teljesített, majd 1920 és 1944 között a budapesti Árpád Gimnázium rajztanáraként működött.
- 34 OSzK Kt. Levelestár Tornyai János – K. Lippich Eleknek 1. (1902. június 30.)
- 35 Bizonytalan olvasat
- 36 vsz. Múcsarnok
- 37 „általában” szó áthúzva
- 38 Kétszeresen aláhúzott sorok
- 39 A „1. sz.” az „én” szó alá írva
- 40 A „2. sz.” a „te” szó alá írva

“A styled painter cannot do anything else...”

Commentaries on an unknown letter from János Tornyai (1907)

The present study interprets a newly discovered letter written by János Tornyai that is preserved in the Archives of the Petőfi Irodalmi Múzeum (Petőfi Museum of Literature). The Hódmezővásárhely-based Tornyai, who was one of the significant painters of the Hungarian Great Plain, wrote a letter to the art-critic József Kún, a central figure in the artistic life of Szeged, in September 1907. In this Tornyai gives a detailed description of his position in the contemporary Hungarian art-life. This essay presents new information enabling a better understanding of the context of Tornyai’s letter and efforts.

From the summer of 1907 onwards Tornyai painted with an individual, characteristic style, employing quick brush strokes and direct colours. He applied this new technique whenever depicting the environment and atmosphere of the plains surrounding his native town, his central theme for a lifetime. These “minimal landscapes” were not accepted by the strictly conservative and canonical jury of the Budapest Múcsarnok (Exhibition Hall) in the summer of 1907. That was why Tornyai decided to organise personal exhibitions on a smaller scale and leave the “national” forefront of the Hungarian capital’s art life.